

Štev. 8.

V Ljubljani, 1. velikega srpana 1914.

Leto XV.

FR. ROJEC:

Visoki gost.

Mladinska dvodejanjka.

O s e b e : Sosed, dve sosedi, kovač Matijec, Jurček, Katrica.

II. dejanje.

Na cesti pred vasjo stoji slavolok.

(Dalje.)

Prva soseda

Res! A če v svoji jaz modrosti
 sosedove ne bi skrivnosti
 izvohala, med nas dospel
 visoki gost bi in odšel;
 mi pa za njim bi s praznim žepom
 zijali lačni, žejni vsi!
 Zato zdaj z novim pridem sklepom:
 največ v moj žep naj odleti,
 ko bomo si denar delili!

Matijec.

Brez mene bi ga ne dobili;
 kdo drugi bi tako lepó
 znal milijonarja počastiti
 ter s tem srce mu in rokó
 odpreti, njega omamiti.

da bo med nas zlato sejal
kot sam bi Antekrist že vstal!
Zato pa si izgovorim:
denarja jaz največ dobim!

Druga sosed

Kaj, še prepirala se bosta?
Saj od visokega ni gosta
nam padel vinar še noben!
Dokler ni medved ustreljen,
pa dobro ni prehiter biti
in na njegovo kožo piti!

Matijec

Kdo bi tako neumen bil,
da tu zastonj bi se pctil?
Mi že ne, mora nas plačati;
če se na to ne spomni sam,
pa pismo hočem mu pisati,
kot jaz ga le pisati znam . . .
In pili bomo, primojruha,
da bo zbežala vsa naduha!
Na ta način sedaj ga spet
še litrček tu izpraznimo!
Čemu stiskali bi za svet,
saj tukaj enkrat le živimo!

(Stopi na rob ceste, pobere tam prazno litrsko steklenico in jo pomoli prvi sosed.)

Prva sosed

(vzame steklenico).

Sram gostov bo me in krčmarja,
če več ne dal bi brez denarja!

Matijec.

Zastavi mu naš slavolok
in vse, kar zanj nam obljubuje
iz bogatinovih se rok:
to menda vendar zadostuje!

Prva sosed.

O, to pa, to! Zdaj pa že grem,
saj še kaj več prinesiti smem!

(Odide.)

Jurček, Katrica

(prideta iz vasi. Jurček nese v rokah dva šopa na lesene paličice pritrjenih zastavic; Katrica pa je belo oblečena in drži v desnici šopek).

Jurček.

Še te zastavice mi, oče,
priprnite gor na slavolok!

Matijec.

Vseh porabitij ni mogoče,
le nekaj mi jih daj iz rok!
Otrokom bomo druge dali;
da bodo z njimi pozdravljali!

Jurček

(mu dá nekaj zastavic).

Druga sosed.

Ti, Katrica, pa danes vsa
tako si zala in brhkà,
da skoraj bi te ne spoznala!

Katrica.

Seveda, saj jaz šopek ta
gospodu bom v pozdrav podala!

Matijec.

In kaj pri tem storila še,
kaj si se naučila še?

Katrica

(stopi pred slavolok in se prikloni).

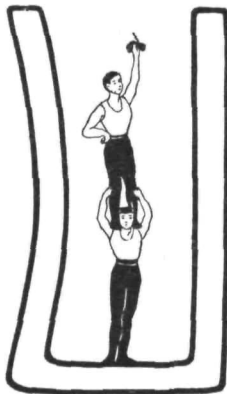
Gospodu bom se priklonila
in ga tako nagovorila:
»Pozdravljen, naš visoki gost!
Tako ta slavolok preprost
z napisom svojim te pozdravlja!
Če ti bi videl nam v srce,
zagledal bi pa, da postavlja
tam krasen se oltar zaté,
kjer se ljubezen bo vžigala
in tebe poveličevala!
Saj ti si naš rojak, naš brat
in zraven tega še bogat,
da naše siromaške koče
s cekini lahko bi pokrtil
in kakor kak dobroten oče
skrbi in solze nam sušil!
Zato ti kliče vas uboga:
Bog živi te še leta mnoga!«

TONE RAKOVČAN:

Niko — junak.

devetem letu je Niko zbolel. Bil je edini sinko mamice Antice. Hudo je zbolel, da je moral v posteljo slab in bled. Ni mogel jesti, tresel se je po životu, in mrzle kapljice so mu stale na obrazu. Ni mogel do besed, le tresoča usteca je počasi odpiral in tožno zrl na mamico, ki je bdela noč in dan ob njegovem zglavju in stregla Niku in molila zanj. Molila je h Gospodu, naj ji ohrani edino veselje, edino oporo. Izgubila je moža v tujini, požrlo ga je morje, izgubila hčerko Milico, in zdaj naj izgubi še njega, ki ga ljubi nad vse! O Gospod, ohrani ga nej v tolažbo, sebi v čast!...

Zunaj je cvetela pomlad...

Niko ni govoril, ni šepetal, komaj je odpiral usta. A misli njegove so govorile. Šle so skozi okno na planino, ki se je spenjala za hišo vsa zelena in potresena z živimi in sladkimi rožami. Med pisanim grmičjem je zvončkljala čreda koz in ovac, za njimi so sedeli v kolobarju tovariši s pomladnimi iskrami v očeh in se pogovarjali o davnih dneh, ko so po tistih mejah divje paševali Turki.

In med nje so sedle Nikove misli in se pogovarjale z njimi...

Pozno popoldne pa, ko je mamica zatvorila okno in se je počasi kradel mrak v sobo, je Niko polagoma zadremal. Tedaj je jela mamica čisto tiho govoriti Niku:

»Čuješ, Niko, dragi moj Niko, ti ozdraviš, edini sinko moj, skoro ozdraviš. Vesela bo mamica, veseli tvoji tovariši, tvoje živalce te bodo spet zrle, pred njimi boš peval na planino. Gori v pobočju boš dvigal ro-

čici in zrl čez rodno zemljo. Takrat boš živel dalje mlado življenje svoji mamici, ki te tako ljubi. Vse življenje boš njen. Mamica te je vzgojila, ona ti daje življenje, pazi nate, varuje te sebi v tolažbo. Ko ozdraviš, ji boš spet gledal oči v oči. Če dorasteš, bo mamica nate ponosna — edini njen sin boš...»

*

V Črni Gori je zagrmelo, počil je top. Zavihrale so visoko zastave, trombe so zaklicale, in tisoči so pustili pljug, tisoči so prihiteli h knezu se poklonit. Odložili so potne palice in jih zamenjali s svetlimi meči in težkimi puškami. Prišel je dan, ki so ga čakali dolga leta, dan osvobojenja. Kleti Turek — volk — jih čaka, a oni so levi, ki skočijo in pomandrajó sovražnika v prah.

Med njimi, ki so prihiteli pod bojne zastave, je bil tudi Niko. Dopolnil je bil devetnajsto leto, knez ga je poklical, in on je šel. Poslovil se je od mamice Antice. Presrčno je bilo slovo, a niti v očeh mamice, ki je že osivela, niti v očeh Nika ni bilo solz. Ob slovesu se je spomnila mamica besed, ki jih je pogovarjala bolnemu sinku pred desetimi leti. Gospod jo je takrat uslišal, Niko je okréval, dorastel njej v ponos. A zdaj ga kliče knez, kliče ga domovina...

»Sinko moj, dragi moj Niko, pojdi, ker te kličejo! Mamino srce te bo spremljalo povsod, ono bo molilo, prosilo bo, da se vrneš junak. Če pa zahteva domovina žrtev, padeš, a tudi — junak. Tedaj pa na snidenje nad oblaki. Zbogom, Niko, s teboj gre majkin blagoslov!...«

Težko je dušila mamica jok. A ni smela plakati, ker potem bi bilo še težje slovo, težje bi bilo njenemu sinku. V srcu pa ji je kljuvalo neizmerne bolesti.

In ko je stopil sinček čez prag in zavihtel roko zadnjič v pozdrav, je Antica stopila od okna, se naslonila ob omaro in krčevito zaplakala. Drhtela so ji ustna, v pretresljivi bolesti je utripalo srce.

*

Zamajala se je zemlja, ozračje se je prelilo v mogočen grom, ko so črnogorski topovi zagrmeli, ko so zablisnili tisočeri ognji iz črnogorskih pušk. Visoko v zraku so zaplapolale zastave, iz grl je zaorila bojna pesem, in črnogorski junaki so naskočili sovraga.

V strm hrib je prodirala peščica Črnogorcev, ki jim je poveljeval Niko. V desnici svetlo sabljo, v levici samokres — tako je Niko bodril tovariše in jim z junaškimi vzkliki netil ogenj poguma. Po brdu so se vsipale krogle ko toča iz sovragovih pušk. Vsak čas je kateri zmed junakov kriknil, izpustil puško in klecnil. Skriti sovragovi topovi so neprenehoma bruhali visoko v zrak pošastne krogle, ki so se nad glavami junakov pršile in podkopale pod seboj mnogo žrtev. A posadka je hitela neustraheno naprej — na čelu ji pogumni Niko...

Daleč pred njimi je ležalo vrhu gore golo skalovje, ki je s svojimi ostrimi in navpičnimi stenami branilo vstop preko njih, ki je bilo samo na sebi dobra utrdba. Za tem skalovjem ko v orlovem gnezdu so čepeli Turki ter divje streľjali na napadalce.

† Vojevodinja Zofija Hohenberška,
soproga † prestolonaslednika

Nadvojvoda Franc Ferdinand,

† prestolonaslednik

Nikova posadka je prodirala na najstrmejši strani hriba, je bila že pred vsemi drugimi! Ormelo je in bobnelo, kot bi nebo udarjalo ob zemljo, rohnele so po zraku ognjene kače topov — a junaki niso čuli ničesar, zrl so samo predse in prodirali z neustrašeno naglico naprej, vedno naprej...

Končno so pridrli pod skalovje; bila jih je jedva polovica. Za njimi daleč spodaj je drla druga, veliko večja posadka. Niko je vedel, da mora naprej, da pribori njim, ki prodirajo zadaj, lažji vstop preko vrha. Povelje se je glasilo tako!

Razvrstila se je Nikova posadka v dolgo bočno vrsto in skrivaj jela plezati čez skalovje, toda urno in gotovo ko kože na planinah. Pred vsemi je bil vedno Niko. Tudi tu, dasi so bili v zavetju, je švicnila marsikatera svinčenka mimo njih. Izkušal je Niko, da prodre na najhujši strani skalovja, kjer so se jih sovražniki najmanje nadejali. Zato je klical povelja, najbližji so mu odgovarjali in šli pogumno za njim.

Spodaj pod njimi pa so že drvili na treh straneh hriba bataljoni črnogorskih junakov, vihrale so zastave, trombe so klicale k pogumu, klicale so: Na nož! Vsa moč sovraga se je obrnila proti njim, a oni so drvili naprej ko burja.

Nikova posadka je medtem neopaženo dospela v bližino Turčinov. Legla je tiho v skrivni greben in počakala, da se zbere vsa. Trdno so držale pesti težke puške, na katerih so se svetili ostri bajoneti in čakali trenutka, da se zaderejo v sovraga.

Ko je zapazil Niko, da so se na treh straneh zasvetili bajoneti, je zaklical povelje. Trobentač je krepko zatrobil, iz grl vse posadke je zaoril klic poguma. Zagnali so se ko vihar sovražniku v bok. Od te strani se jih je sovražnik najmanj nadejal, zato je nastala med njim takoj mala zmešnjava. Toda junaki so planili ko levi in že so se lomili bajoneti, butala so puškina kopita, brizgala je kri. Ojačeni po tej posadki so se iznova ohrabрили vsi črnogorski voji, pritisnili in planili v gnezdo med sovrage. Grozno je bilo maščevanje. Poklali so Turke skoro do zadnjega, le mala posadka je pred naskokom ušla.

Utonilo je solnce, na zemljo je legel mrak, utihnilo je besno grmenje, ki je stresalo ves dan ozračje. Onstran hriba v dolini se je dvigal visoko dim. Gorele so vasi, ki so jih zapalili bežeči Turki. Vrhu hriba pa je ležalo v krvi nešteto človeških trupel. Kot sence so hodili med njimi vojaki z rdečim križem na rokavih in iskali ranjencev.

Zbrala se je črnogorska vojska, ki je zavzela v ljutem boju visoki utrjeni hrib. Padlo je nad polovico vojakov, med njimi on, ki je priboril zmago — junak Niko...

Čez teden dni pa, ko je prikorakala črnogorska vojska v mesto Skadar, je prejela Antica poročilo armade:

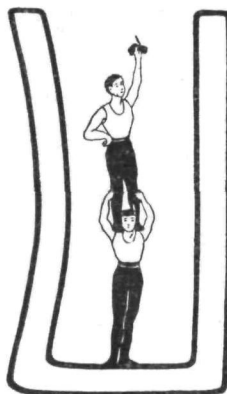
»Padel je sin Niko pri zavzetju Taraboša — kot najhrabrejši junak. Slava njemu — čast njegovi materi!...«

JAKOB DIMNIK:

Prestolonaslednik Franc Ferdinand in Njegova so- proga vojvodinja Zofija Hohenberška.

naši cesarski rodovini so obhajali v nedeljo, dne 1. julija l. 1900. — torej pred štirinajstimi leti — vesel praznik. Ta dan se je poročil Njega cesarska in kraljevska visokost nadvojvoda Franc Ferdinand s svojo nevesto Zofijo grofico Chotkovo. Vsi narodi avstrijski so z velikim navdušenjem pozdravljali novoporočenca; posebno veselo so pa pozdravljali ta zakon vsi slovanski narodi, ker je grofica Chotkova članica stare, čislane češke rodovine. Zofija grofica Chotkova je jako naobražena, blagega srca, usmiljena do siromakov. Zaradi lepih njenih čednosti jo je povzdignil naš presvetli cesar v vojvodinjo Hohenberško.

Nadvojvoda — prestolonaslednik Franc Ferdinand je najstarejši sin Karla Ludovika, brata našega presvetlega cesarja. Nadvojvoda Karel Ludovik je umrl dne 19. maja 1896. l. Mati nadvojvode — prestolonaslednika je Marija Anunciata, hči kralja obeh Sicilij Ferdinanda II.

Staremu sedem let je umrla Francu Ferdinandu njegova mati. Karel Ludovik se je l. 1873. oženil s princeso Marijo Terezijo, hčerjo portugalskega kraljeviča Dona Miguela. Marija Terezija je bila osirotelim otrokom nadvojvode Karla Ludovika skrbna in dobra mati.

Rojen je bil prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand leta 1863. v Gradcu. V vojaško službo je vstopil v armado in je bil 25. aprila 1878 imenovan za poročnika 32. pešpolka, leta 1882. je bil povišan za nadporoč-

nika, oktobra l. 1883. so ga premestili k dragoncem, kjer je postal ritmojster I. razreda l. 1885., leta 1888. je bil povišan za majorja, leta 1889. za podpolkovnika v pešpolku št. 102, leta 1890. je postal polkovnik, l. 1892. generalni major in je prevzel leta 1894. poveljstvo, ko se je vrnil s svojega potovanja okolo sveta, pehotne brigade v Budjejevicah. Cesar ga je imenoval leta 1896. podmaršalom, 1. aprila leta 1898. ga je podredil svojemu poveljstvu, leta 1899. ga je imenoval za generala kavalerije, leta 1902. pa za admirala, 17. avgusta leta 1913. pa za generalnega nadzornika vse naše oborožene moči, mu poveril vodstvo večjih vaj in pregledovanja.

Nadvojvoda-prestolonaslednik je bil določen, da postane prihodnjinaš cesar...

Preljuba mladina slovenska! Kakor se je Avstrija radovala in veselila pred štirinajstimi leti poroke prestolonaslednika Franca Ferdinanda, prav tako je zatopljena danes v istih dneh v globoko žalost. Nadvojvoda-prestolonaslednik Franc Ferdinand in Njegova soproga Zofija vojvodinja Hohenberška sta umrla grozne smrti; postala sta žrtvi strahovitega zločina ter našla prezigodnjo in nepričakovano smrt v Sarajevem v nedeljo, dne 28. junija 1914. Ostudna roka nečloveškega morilca — zveri v človeški podobi — je dvignila strelno orožje ter ustrelila dvoje najblažjih src, ki sta bili vrelec najplemenitejših dejanj in svetih čuvstev, najčistejšega človekoljubja, najgloblje roditeljske ljubezni, najvzornejše zakonske zvestobe in vdanosti ter up in nada vseh avstrijskih državljanov.

Dan 28. junija l. 1914. ostane s črnimi črkami zapisan v zgodovini človeštva. Ob njem se bodo zgražali potomci naši, kakor se zgražamo mi. Dne 28. junija t. l. je premagala živalska strast človeški čut, ona peklena strast po krvi in smrti plemenitih človeških src, ki je dvignila morilno orožje na naslednika avstrijskega in ogrskega prestola in na Njegovo soprogo, ki sta oba bila ustreljena kot žrtvi težkega zločina.

To smrtno orožje je zadelo milijone zvestih avstrijskih državljanov, in kar je čutečega človeštva, si zastira obličje pred tem groznim zlodejstvom. Zemlja naj bi vrgla to pošastno bitje iz svojih mej!

Grozni in žalostni dogodek, ki združuje v moreči bolesti preljubega vladarja, ki ga v Njegovi visoki starosti tako hudo udarja nesreča, in mlade tri sirote, prizadete po najbridkejši boli že v njih zorni mladosti, napolnjuje vsako plemenito srce z najglobljim žalovanjem.

Prestolonaslednikove otroke Zofijo, Maksaa in Ernsta so pustili za bivanja njihovih staršev v Bosni pod nadzorstvom njihovega vzgojitelja dr. Stanovskega na chlumeckem gradu pri Třeboni. Ko je v nedeljo opoldne došlo brzojavno poročilo o tragični smrti nadvojvode in njegove soproge, si ni nihče upal prevzeti naloge, povedati to žalostno vest otrokom. Šele popoldne se je k temu koraku odločila teta otrok, sestra umorjene vojvodinje, grofica Henrika Chotkova, ki se je pripeljala na grad. Ko so jo otroci z največjim veseljem pozdravili, jih ni tako ljubkala kakor sicer. In na vprašanje 13letne Zofije je povedala, da sta oče in mati

Rodovina nadvojvode Franc Ferdinanda

nepričakovano težko zbolela. »Ojačite se in pojdite v cerkev molit za roditelje« — je dostavila grofica, ki je le težko zadrževala solze. Za trenutek so se otroci nemo in začudeno ozrli v teto. Takoj nato pa so začeli bolešno jokati. »Zbolela sta? In zakaj? Kaj jima je? In oba naenkrat?« — Grofica, ki sama ni mogla vzdržati joka, je izkušala z raznimi izgovori potolažiti otroke ter jih spremljala v cerkev, kjer so uboge sirote očeta in matere, ne sluteč, da v tem hipu ležita trupli njihovih roditeljev na katarfalkih v sarajevskem konaku. Medtem so prišli na grad skoro vsi sorodniki umorjene vojvodinje, ki so po dolgem posvetovanju poverili vzgojitelja dr. Stanovskega, naj kolikor mogoče previdno pove ubožcem resnico. To se je zgodilo ob 7. zvečer. Dr. Stanovski je razložil otrokom, da je došla druga brzojavka iz Sarajeva in da se roditeljema slabo godi. Edino uteho jim more nuditi molitev k Bogu vsegamogočnemu, čigar volja mnogokrat pokliče k sebi tudi ljudi v še cvetoči starosti. Tedaj pa vzgojitelj ni spravil nobene besede več iz sebe. Mlada princezinja ga je z groznim vzklikom prekinila: »Sta torej mrtva? Sta mrtva? Že vem vse!« In otroci so se spustili v krčevit jok. Iz sosednje sobe so prišli sorodniki. Teta Henrika je pri pogledu na otroke omedlela. Otroci so do rana tožili in plakali. Šele usmiljeno spanje je zatisnilo njihove ordečele oči. Uboge, usmiljenja vredne sirote!

In pa ubogi naš cesar! Komaj je prebolel težko bolezen ter šel iskat okrepčila v Išli, pa pride nenadoma, kakor strela z jasnega neba, ta srce pretresujoči dogodek za našega sivolasega vladarja, ki je zopet zadal grozen udarec Njegovemu bolnemu srcu, ob katerem so že pluli vsi najostrejši, najljutejši viharji žalosti in trpljenja polnega življenja. »Grozno; ničesar mi ne ostane prizanešene ga!« Tako je vzdihnil naš dobri vladar, ko je sprejel poročilo o groznem, pretresujočem dogodku. — Ubogicesar Franc Jožef I.! To so vzdihni iz globočine src vseh avstrijskih državljanov, ki čutimo in trpimo z njim ter pošiljamo k vseмогоčnemu vladarju vseh vladarjev goreče prošnje, da bi ga v neizmerni žalosti tolažil, da bi mu lajšal bolečine ter mu vlival hladeči balzam vdanosti in poguma na skeleče rane Njegovega krvavečega srca.

V uteho in tolažbo našemu skrbnemu vladarju lijejo iz slovenskih učilnic topli žarki domoljubja in neomajne zvestobe širom slovenske domovine. Bodi ta otroška vdanost, ta odkritosrčna ljubezen kaplja hladilnega olja v globoko rano zlatega cesarjevega srca!

Mrtvi trupli prestolonaslednika Franca Ferdinanda in Njegove soproge vojvodinje Hohenberške so pripeljali na Dunaj, kjer so se poslovili od svojih dobrih staršev osiroteli otroci Zofija, Maks in Ernest. Frišlo je do ganljivih, srce pretresujočih prizorov. Slovesnega blagoslova se je udeležil tudi presvetli cesar. Z Dunaja so ju prepeljali v Artstetten, mal gradič tik ob Dunavu z lepim razgledom na okolico. Tu je rodovinska rakev, ki si jo je zase izbral Franc Ferdinand. Grobnica je v skalo vsekana, izdelana umetniško iz dragocenega kamena. Doslej leži en sinček pokojne prestolonasledniške dvojice v tej grobnici. Tu notri so položili

dne 4. julija prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo soprogo vojvodinjo Hohenberško, ki sta bila up in nada vseh avstrijskih narodov.

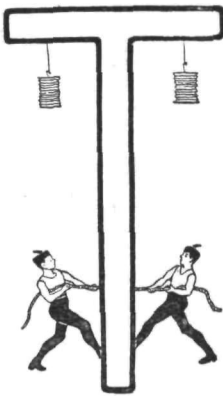
Ob tem prezgodnjem grobu žaluje naš sivolasi vladar; žalujejo in plakajo nedolžne sirote pokojnikov; žaluje vsa cesarska rodovina in z njo vsi avstrijski državljani.

IVO TROŠT:

Palčki in žalost.

Pravljica.

Opel jesenski dan so se podili po beli cesti med valujočim žitnim poljem palčki Dobrovoljček, Veselinček in Poskakaček. Niso jih zanimale cvetke v zeleni travi, ne rdeči mak med zorečim žitom; skakali so drug drugemu na rame, čez glavo, metali rdeče kučme kvišku, jih zopet prestrezali padajoče ter si jih izkušali jemati drug drugemu. Zraven so se dražili med seboj in so hihetali, da se jim je moralo smejati samo zlato solnce z vedrega neba. Palčki ga seveda niso videli, ker so imeli toliko druge zabave.

Kaj bi tudi ne bili dobre volje? Na rumenečem leščevju tam-le pod hribom so zoreli temnorjavi lešniki. In sladki niso bili nič manj kot medena potica. Teh so palčki nabrali, jih strli z združenimi močmi ter se naužili sladkih belih jedrc.

Dobrovoljček je pohrustal kar tri. Veselinček, hoteč ugnati oba tovariša, je pozobal cele štiri, a Poskakaček ki je trdil da se ne ustraši v jedi nikogar, je dobil že v drugem lešniku črvička in molče nehal s tekmo. Lagal je nepridiprav, da ga boli trebuh, pa je vzel prvega lešnika polovico lupine ter svetoval tovarišema: Tam-le pod tisto staro vrbo je hladen studenček, tam se napijta bistre vodice!

Šli so in se napili. Najbolj se je mudilo Dobrovoljčku. Kar dočakati ni mogel, da bi dobil v roko lešnikovo lupino. Zajel je vode s kučmo in pil iz nje.

Potem niso znali početi nič pametnega kakor presiti vrabci jeseni. Izmišljali so si vedno nove nagajivosti in vedno večje neumnosti. Kdo bi si tudi belil glavo s skrbmi in nadlogami, ko povsod ponuja bogata jesen svoje darove. Pozimi je časih dober tudi žir izpod snega.

Cesta se vije pred njimi kakor bel trak v daljavo, kjer se slednjič zavije za temen grič. Prav tam pa ugleda nikdar ugnani Dobrovoljček na cesti — črno piko. Spretno suno Poskakačka v obcestni jarek in se kakor nalašč skrije Veselinčku za hrbet. Lahno mu pošepne na uho: »Ti, jaz se bojim. Glej, tam-le v daljavi temno postavo. Povsod drugod je cesta

Nadvojvodinja Cita,
soproga sedanjega prestolonaslednika

Nadvojvoda Karel Franc Jožef,
sedanji prestolonaslednik

prazna, kakor da je največji praznik. Morda je Smrt. Ali se bojiš, kaj? Beživa! Najbolje bo.«

Veselinček dene roko nad oko, da bi lažje videl. Prestrašen potrdi, da je res prikazen, ki se jim pa celo bliža. Odločno pa odkima, da bi bila Smrt, zakaj odklej je Smrt sploh črna, ko ima bele kosti.

»Morda bo Skrb,« pristavi modro in ugiblje, kaj bi bilo najpametnejše sedaj-le ukreniti.

Tedaj srečno prikobaca Poskakač iz jarka in se junaško pripravljaja, da vrne Dobrovoljčku »šilo za ognjilo«. Ker se je pa tovariš še skrival za Veselinčkom, se mu je zdelo najprimernejše, da se osveti tako, če se nenadoma od zadaj zapodi v Dobrovoljčka ter tako oba telebi v prah. O, ali se bo kadilo, hi, hi!

Res se zapodi iz precejšnje oddaljenosti, a prej nego sune, zagleda tudi on pred seboj bližajočo se črno prikazen. Roke mu zastanejo kakor odrvene, čopek na kučmi se mu neverjetno zamaje, in bela brada se mu nehote povesi kakor kodelja prediva po prsah, pa vse do pasa in še čez pas. Z obema rokama se prime za trebuh, zazija, da se mu usta odpro od ušesa do ušesa, in se začudi: »A-a... ali vidita, kaj je tam-le?«

»Vidiva, vidiva, pa ne veva, kaj je: Skrb, Smrt, Potreba, Bolezen ka-li?«

»Žalost, črna Žalost, strašna Žalost je, pa nič drugega, tako vama povem. Da smo jo morali prav danes srečati, ko je tako vesel dan. Kučmo bi dal, ko bi se vrnila, odkoder jo je prinesla nesreča.«

»Jaz se bojim,« zapiska prvi Dobrovoljček in išče z očmi varnega prostora, kamor bi se skrila.

»Bežimo v žito,« svetuje junaški Veselinček. Poskakač se jima pa začudi:

»No, pogumna nista baš preveč. Bati se in celo bežati bi znala tudi vsaka baba; jaz pa pravim: če sta res večja junaka, kakor sta pravkar pokazala, pomagajta mi, da ustavimo Žalost tukaj na cesti, jo razvedrimo, utolažimo in slednjič prisilimo, da se nam bo smejala ter z nami celo — plesala. To bo burka vseh burk, vredna današnjega dne.«

Tovariša molčita z vso previdnostjo. Črna prikazen je bila že tako blizu, da so natančno razločili njen upadli, suhi obraz, črne, gladko na dve strani počesane lase in dolgo haljo, ki se je celo vlekla za njo po prahu. V levi roki je nosila velik glinast vrč za solze, ki so ji lile po bledem licu, a z desnico je stiskala debelo grčavko ter se bolestno opirala nanjo.

Žito po njivah se je žalostno obračalo od nje stran, cvetice so povešale glavice, in celo trava se je solzila. Solnce si je zakrilo smehlajoče se lice s temnim oblakom, in mladim veseljakom se je zdelo, da celo kamenje na cesti žaluje, koder stopa Žalost mimo njega.

Poskakač pogleduje postrani molčeča tovariša, pogleduje izzivalno, češ, nisem mislil, da se upata tako malo. Toda plašni pogledi doslej neugnanih veseljačkov so mu molče naznanjali glasni odgovor: »Predrznost, prijatelj, grozna predrznost je to, kar nasvetuješ, Poskakač!«

Z besedo se nista drznila tega razodeti. Zato je neugnani junak vendarle še sili: »Pomagajta! In največja burka, ki je še ni videl ne slišai svet, bo dognana: Žalost bo s palčki plesala polko ali pa vsaj kolo.«

Tovariša je bilo sram pokazati bojazen, ki sta jo čutila po vseh žilah in koščicah, čutila v sicer junaških prsih namesto poguma. Samo da skrijeta strah in obup, sta vprašala:

»Kaj bi vendar počela, povej, ako že hočeš, da ti pomagava?«

»To, kar štā delala doslej. Samo pazi naj vsak, da se črni ženi ne zamotata v črno haljo ali celo ne padeta v vrč za solze. Le s težavo bi se rešila. Zato pa — lovimo se in skačimo drug preko drugega, kakor da Žalosti ne vidimo, kakor da je sploh ni na svetu.«

Dobrovoljček vendar še meni bolj natihem in sam zase, da bi bilo boljše, če se skrijejo v žito vsaj dotlej, ko pride Žalost mimo, ter šele ondaj začno svoje burke.

»Ti, ki se bojiš!« mu naravnost očita Poskakač in ga pogleda kakor slon muho. Prav nič ni manjkalo, da mu ni zabrusil pod nos — strahopetca; zabrusil mu ga vendar ni. V sili je tudi majhna pomoč veliko vredna.

»Nekoliko bi pa le počakali in bi potem —« meni prav pohlevno Veselinček, toda Poskakač mu seže v besedo: »In bi potem bežali, kaj? Če že ne marata z menoj, grem pa sam. Želim vama samo dober tek, zajčka!«

To reče in se zapodi kakor vrtoglav po prašni cesti Žalosti nasproti. Kolikor bliže ji je bil, toliko bolj se je tudi njega pollaščala bojazen, in pre-dobro je čutil, kako preveva tudi njegovo drobno in junaško srce — malosrčnost. Najrajši bi se zjokal. Toda mož-junak ne joka. Moška beseda mu daje srčnost, zakaj junaška smrt ali zmaga, kaj je več vredno?

Žalost stopa mimo njega. Ko bi se ne bil umaknil, bi stopila lahko celo nanj.

»Hudo ti je, kaj ne, mamica?« vpraša sočutno in si kar z brado briše solzne oči. Žalost ga morda res, morda nalašč ne vidi in stopa naprej. Poskakač zajoče vnovič: »Če ti je hudo, mamica, pa odložite. Tukaj smo trije bratci, bomo pomagali nesti — vsaj tisti-le lonec, ki ga imate v roki.«

Žalost pogleda, kaj bevska na tleh pred njo, meni, da je onemogel škržad, in hoče dalje. To pa ujezi podjetnega palčka Poskakačka, da se zapodi za črno ženo ter ji skoči na kos halje, ki ga je kakor vlečko vodila za seboj po prahu.

»Ho, ho, mamica! Mi se peljamo, mi se pa peljamo. Ali zdaj tudi še ne slišite?«

Dobrovoljček in Veselinček sta videla vse to prav od blizu. Takoj ju je minil prvi strah. Priskakljala sta na pomoč.

Žalost se ozre, da vidi, kaj piska za njo na halji. Tedaj ji pa skoči Poskakač z vlečke na ramo. V tem zgrabi Dobrovoljček Veselinčkovo kučmo in jo vrže Poskakačku, ki jo srečno ujame in posadi Žalosti na

glavo. To ohrabri Veselinčka, da začne: »Dobre volje, mamica, kaj! To se vidi. Ali črna obleka se prav slabo podaje rdeči kučmi na glavi.«

»E, otroci, otroci!« de Žalost prav počasi; mehko in milo, kakor že govore žalostni ljudje. Tudi ni prav nič umela, zakaj govori Veselinček o rdeči kučmi na njeni glavi, ker je ni prav nič čutila. Samo Poskakačica bi bila rada spravila z rame. Menila je namreč, da je — kobilica. Ta se je pa prav tisti hip pripravljala, da skoči Dobrovoljčku na glavo. Zadel je tako nesrečno ob prste desne roke, ki ga je z njo Žalost podila z rame, da je padel Žalosti v vrč za solze. Sedaj se tovariša zakrohota, da se je črna žena zares čudila, odkod toliko glasu iz tako majhnih posod.

»Ha, ha, ha! Hi, hi, hi! Sedaj pa še sam utoneš v solzah, Poskakaček. Žalostna smrt. Prej si pa naju svaril, naj bova previdna. Sam bi bil previden, pa prej — že veš, kdaj. Tvojega junaštva je škoda, da tako žalostno konča — v solzah!«

»Kako,« se oglasi iz vrča neustrašni junak. »Kako?« vpraša možo, »saj je vrč — prazen.«

Ta grdun lažnivi! Žalost je dobro vedela, da vrč ni prazen, vendar ga je nagnila, pogledala vanj in hotela celo pokazati obema kričačema na cesti, kako grdo laže jetnik v vrču za solze. A žena je vrč komaj toliko nagnila, da se je mogel Poskakaček zapoditi — je bil že na cesti in s ceste na Dobrovoljčkovi glavi, kjer si je z obema rokama otepal na kolenih mokre hlače in se pomagal smejeti. Z glave se spusti na rame in mu z nogami okobali vrat, da se oba kakor snopa zvrneta v prah. Veselinček se jima grohoče, da se mu trese rejeni trebušček in se prijemlje za glavo, pa za brado, se tolče po kolenih ter slednjič vpraša z vso spodobno resnobo:

»Mamica, gotovo si zato žalostna, ker imaš premajhno kučmo, pa še ta ni tvoja. Če ti drago, posodim jaz svojo, hi, hi!«

Nalašč se novič prime za glavo in se nalašč začudi, kakor da šele sedaj ve, da nima kučme.

»Oh, otroci, otroci, pustite me!« prosi Žalost.

»Če greš z nami plesat, mamica, samo nekoliko poskakat, ko smo danes tako veseli. Z nami mora biti vsakdo vesel, pa tudi ti. Tako rezek je bil odgovor, ki ga je povedal iz prahu vstali Poskakaček.

»Pustite me, otroci!« prosi Žalost novič in pogleda stran, da otre v vrč solzo, potem pa reče: »Jaz sem Žalost, ki tarem človeštvo.« Palčki pa odgovore soglasno: »In mi smo veseljaki, ki nimaš do nas moči, kaj mamica, hi, hi! Kdo bo silnejši?«

Po teh besedah prime Poskakaček ženo za desno roko, ki je v njej tiščala palico, ter vleče roko in palico za seboj. Veselinček pograbi za rob vrča in hiti za Poskakačkom. Dobrovoljček pa vzdiguje Žalosti vlečko iz prahu in vsi trije se zapode okolo ženske, kakor da plešejo ringaraja ter zapoje pesem:

Mi smo palčki poskakački,
veselinčki, petelinčki,
dobrovoljčki, sladkopolčki,
Hop-sa, hopsa, hopsa-sa!

Žalost se mora sukati z njimi, se celo nasmehne, tako nespametno se ji je zdelo to početje, ki ga pa nikakor ni mogla zameriti neugnanim veseljakom. A kmalu ji je bilo tega dovolj — preveč. Prej, nego so se zavedeli kako in kaj, se je Žalost zasukala v nasprotni smeri dosedanjega plesa, pustila palico, vrč in haljo ostalim osuplim plesalcem, ki so popadali v cestni prah. Sama je pa zbežala v bližnji gozd kar preko žitnih njiv in solzeče se trave, ogrnjene z višnjevim ogrinjalom.

Tedaj je tudi zlato solnčece zapodilo oblak izpred svojega lica in se kakor prej smehljalo trem junakom, ki so se pomalem dvigali kakor vrabci iz prahu na cesti. Cvetice so zopet prijazno pogledovale okolo sebe, trava je otresla solzno roso, in žito po njivah je veselo zavalovilo kakor morje v solnčnih žarkih.

Palčki si otepo prah z obleke, poveznejo vrč kraj ceste, ga pogrnejo s črno haljo ter sedejo nanj vsi trije. Poskakalček vzame v roko še grčavko, ki se je prej nanjo opirala Žalost, jo nagne nekoliko postranski, kakor drže kralji vladarsko žezlo, in reče ponosno:

»Tako-le! Sedaj se pa malo spočijmo po težkem delu. Zmagali smo, hi, hi!«

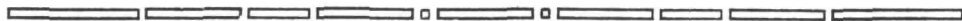
Kazen.

*Posvetili so žarki izza gore
in plavali čez tihe so ravni;
pokukali so tudi Tončku v sobo:
„Aj, Tonček leni pa še spi!“*

*„Predrami se, ej, vstani, Tonček mali!
Kdor dolgo spi, nikoli nič ne zna!“
Očesca mane Tonček si zaspana
in motoglav zagodrnja:*

*„A mamica, kje pa je moje mleko?
oj, mamica, kje pa pogačica? —“
Ko dolgo spal je, vse mu je pojedla
poredna mačica ...*

Tinče Ravljen.

Poljanam.

*O, kako srčno vas ljubim,
venčane poljane,
z zlatim zrnjem, s sladko nado
bujno posejane!*

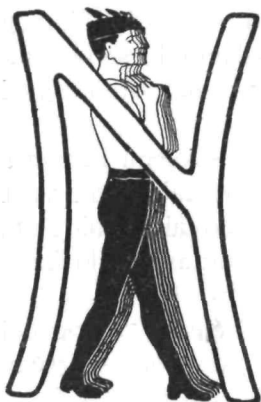
*Ko jutranja pride zora!
vriskam v tihem polji,
da pozabim v svojem srcu
skrite, tajne boli ...*

Tinče Ravljen.

DAVORINOV:

Limbar.

a vrtu je raste! limbar, bel in ponosen. Cvet njegov je bil kakor gradiček, izklesan iz belega marmorja.

Trije prašniki, visoki gospodje, so stanovali v njem. V solnčnih dneh so se razgledovali po prostranem vrtu, v deževju pa so se skrili v tihe sobane visokega gradu.

Nekoč je prišla čebela in potrkala na limbarjeva vrata. Prašniki so se oglasili in pokukali iz cveta.

»Ali bi me sprejeli pod streho, strički?« je vprašala čebela; »delavka sem, oddaleč sem priletela, nimam več moči, omagala bi na poti...«

»Le kar naprej pojdi; lepših gostov smo vajeni, umazala bi nam svileni posteljico; nimamo prostora zate,« so dejali gospodje.

Žalostno je odletela čebela — bzzzz... .

Tisti večer je prišla do limbarja zelena žabica — tista zlatooka, prikupna — in prosila gospodarje belega gradu, da bi jih smela obiskati.

»O, le pridi, lep večer je, se bomo malo pogovorili!«

Žabica, vesela takih besed, je poskočila na cvet in se prijela z nožicami belih listov. Cvet se je zazibal in se utrgal. Padel je na zemljo; listi so bili raztrgani in umazani.

Tedaj so se spomnili prašniki, visoki, ošabni gospodje, da se je zgodilo vse to, ker niso sprejeli čebele, delavke, ki je bila potrebna. Z malim, ubogim niso bili zadovoljni, hoteli so veliko in so se ukanili.

Žabica je razdejala njih vrli grad.

Pesem o svetu.

*Lepo je v tej deželi,
še lepše v širnem svetu,
če bom imel vranca,
vanj pojezdim k letu.*

*Ali na Šentjanža
s steljo si posteljem,
Šentjanž mi da denarcev,
pa se v svet popeljem.*

*Kdo bo dal mi vranca?
Revež oče, majka?
A Šentjanževo in
drugo vse je bajka.*

*Jaz pa hočem v svet,
v ta prebeli ven!
Pojdem in naj zrabim
nogé si do kolen.*

Cvetko Gorjančev.

